

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A TEJZSÍR ZSÍRSAV-ÖSSZETÉTELÉNEK MEGVÁLTOZTATÁSA
TAKARMÁNYOZÁSI MÓDSZEREKKEL**

Süli Ágnes

Témavezető: Dr. Béri Béla CSc.

egyetemi docens

Prof. Dr. Csapó János DSc.

egyetemi professzor

DEBRECENI EGYETEM
Állattenyésztési Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2018.

1. A doktori értekezés előzményei és célkitűzései

A tejtermelő szarvasmarha ágazat célja a minőségi tej- és tejtermék előállítás. A tejjel és tejtermékekkel fedezhető a legkönnyebben az ember állati fehérje-szükségletének jelentős része, és mindezek mellett KUKOVICS (2001) véleménye szerint a Földön fellelhető élelmiszerek közül a tej és termékei a leggazdagabbak bioaktív anyagokban. Hazánkban és számos más európai országban a kérődzők takarmánybázisának alapját a tartósított tömegtakarmányok (kukoricaszilázs, lucernaszenázs), valamint a különböző abrak takarmányok képezik. A monodietikus takarmányozás egyik következményeként azonban a tejelő tehenek tejzsírjának zsírsav-összetétele kedvezőtlenül alakulhat humán-egészségügyi szempontból (ELGERSMA et al., 2006), holott az egészségmegőrző táplálkozás előtérbe kerülésével a kedvezőbb zsírsav-összetételű tej és tejtermékek előállítására is nagyobb hangsúly helyeződött az elmúlt évtizedekben. Az életmód, a táplálkozás nemzetgazdasági szinten is fontos szerepet tölt be a lakosság egészségi állapotának megőrzésében, vagy javításában. A fogyasztói szokások megváltozásának ilyen iránya képezhet alapot a tömegtermelést kiváltó minőségi termelésnek, amelyben a fő cél olyan élelmiszerek, így tej- és tejtermékek előállítása, amely túlmutat a hagyományos értelemben vett táplálékon. Napjainkban ugyanis az élelmiszerek nem csak, mint tápanyagforrás jelennek meg a humán táplálkozásban hanem, mint egyfajta többlet funkcióval bíró, hozzáadott értékkel rendelkező termékek.

A rendelkezésre álló irodalmi adatokra alapozva a tejelő tehenek takarmányadagjában alkalmazott különböző zsírforrások- és készítmények (full fat magvak, növényi olajok, Csazappanok) a tejtermelés mellett a tej táplálóanyag tartalmára valamint a tejzsír zsírsav-összetételére is hatást gyakorolhatnak (SCHMIDT et al., 2000; FÉBEL és VÁRHEGYI, 2007). SCHMIDT et al., (2008) szerint a linol- és linolénsavban gazdag zsírkiegészítések esetén a takarmány és a tej zsírsavösszetétele közötti összefüggés korrelációs együtthatója (r) 0,68 volt. Ez utóbbi eredmény azt bizonyítja, hogy a tej zsírsavösszetétele kérődzőkben is befolyásolható a takarmányozással. PERÉDI (2002) egyenesen lehetőségként értékeli az ilyen megnövelt n-3 zsírsav-tartalmú állati termékek előállítását, amelyek a hazai lakosság alacsony n-3 zsírsav-ellátottságában jelenthetnek megoldást. Az olajos magvak vagy azok melléktermékeinek felhasználását a gazdasági haszonállatok takarmányozásában számos kutatás perspektivikusnak találja (LIVINGSTONE et al., 2015; PETIT, 2002, 2003; MURPHY et al., 1995a,b).

Ilyen természetes alapanyagú zsírkiegészítés lehet az olajos magvak közül a full fat lenmag és repcemag, a melléktermékek közül pedig a hidegen sajtolt lenmag. A lenmag és a repcemag

nagy koncentrációban tartalmaznak olyan táplálkozásélettani szempontból fontos többszörösen telítetlen zsírsavakat, amelyek az emberi szervezet egészségének megtartásában kiemelt szereppel bírnak. A legeltetés, a zöldtakarmányok etetése, az okszerű tömegtakarmány és az abrak arány alkalmazása mellett az olajos magvak adagolása lehetővé teszi a kedvezőbb zsírsav-összetételű tejzsír előállítását, amely magasabb többszörösen telítetlen zsírsav koncentrációval és szűkebb n6/n3 aránnyal rendelkezik.

Célkitűzéseink között elsőként szerepelt olyan takarmány-kiegészítés keresése, amellyel kedvező irányban lehet befolyásolni a tejzsír zsírsav-összetételét, különös tekintettel annak n-3 zsírsavtartalmára. Fontosnak tartottuk továbbá az általunk választott természetes alapanyagú nagy n-3 zsírsavtartalmú takarmány-kiegészítés egyszerű alkalmazhatóságát nagyüzemi körülmények között termelő szarvasmarha telepeken.

Igyekeztünk feltárni, hogy intenzív tejhasznosítású szarvasmarha telepeken milyen eredmények érhetők el a tejzsír zsírsav-összetételének módosításában nagy n-3 zsírsav tartalommal rendelkező olajos magvak (full fat lenmag és full fat repcemag), valamint a lenmag olajgyártási melléktermékének (hidegen sajtolt lenmag) etetésével.

Elemeztük továbbá az egyes takarmány kiegészítések hatását a tej mennyiségére valamint a tejzsírtartalomra és tejfehérjetartalomra, amely paraméterek változása a folyamatos termelés mellett kiemelten fontosak.

Dolgozatomban az alábbi kérdésekre kerestük a válaszokat:

- Beilleszthető-e folyamatos termelési feltételek között, intenzíven tartott tejhasznosítású szarvasmarhák takarmányozásába a tejzsír zsírsav-összetételének befolyásolását szolgáló olajos magvak vagy azok feldolgozásából származó melléktermék?
- A Magyarországon rendelkezésre álló lehetséges takarmány kiegészítések közül, milyen természetes alapanyagú, nagy n-3 zsírsavtartalommal rendelkező takarmány kiegészítő bizonyul alkalmasnak a tejzsír zsírsav-összetételének hatékony módosítására?
- A takarmány kiegészítés adagolása hogyan, milyen mértékben fogja a legfontosabb termelési paramétereket (tejmennyiség, tej beltartalom) megváltoztatni?
- Hogyan változik a tejzsír telített és telítetlen zsírsav-összetétele az alkalmazott takarmány kiegészítés hatására?

- A tejzsír zsírsav-összetételén belül milyen eltérések figyelhetők meg az n6/n3 arány vonatkozásában, adott takarmány kiegészítés etetése mellett valamint ez az érték hogyan illeszkedik a humán táplálkozásban „ideálisnak” tartott n6/n3 arányhoz?
- A kiválasztott takarmány kiegészítések feldolgozott vagy nyers, feldolgozatlan (full fat) formában történő etetése hatékonyabb-e a tejzsír zsírsav-összetételének megváltoztatása szempontjából?
- A takarmány kiegészítés (olajmag, hidegen sajtolt lenmag) milyen adagban történő alkalmazásával érhető el érdemi módosulás a tejzsír zsírsav-összetételében?

Munkánkkal az olajos magvak alkalmazásának előnyeit, valamint azok etetésének gyakorlati alkalmazhatóságának lehetőségét kívántam bemutatni.

2. Anyag és módszer

2.1. A vizsgálatok anyaga és módszere

Célkitűzéseinknek megfelelően több intenzív tejhasznosítású szarvasmarha telep bevonásával történt a kísérletek megvalósítása. A holstein-fríz állományú tehenészet telepei Hajdú-Bihar megyében található. A kísérlet során minden esetben igazodtunk a telepi rendhez, amely elengedhetetlen feltétele a folyamatos termelésnek.

A három telepet a továbbiakban „A”, „B” és „C” jelöléssel különböztetem meg, ahol „A” telep a Biharnagybajomi Dózsa Agrár Zrt., „B” telep a Földes Rákóczi Mezőgazdasági Kft.-t és „C” telep a Szikgát-Tej Kft.-t jelöli.

2.2. A vizsgálat szervezése

A kísérlet tervezésekor elsődleges szempontként jelent meg, hogy a tejzsír zsírsavösszetételének módosítására természetes eredetű, nagy telítetlen zsírsavtartalommal rendelkező, takarmány-kiegészítésként is egyszerűen felhasználható alapanyagot válasszunk. Fontos volt, hogy nagyobb tételben is könnyen hozzá lehessen jutni, valamint egyszerűen lehessen szállítani, tárolni és adagolni, hiszen nagyüzemi termelés során akartuk felhasználni. A kísérleti szempontokat és a nagyüzemi termelés adta lehetőségeket mérlegelve a rendelkezésre álló és lehetséges takarmány-kiegészítőként funkcionáló anyagok közül a nagy n-3 telítetlen zsírsavtartalommal rendelkező full fat lenmagot, továbbá annak ipari feldolgozásából származó hidegen sajtolt lenmagot, valamint a full fat repcemagot választottuk. A hidegen sajtolt lenmag takarmány kiegészítés etetését az A, B és C telepen végeztük, azonos dózisban adagolva a teljes takarmánykeverékben. A kísérletben minden telepen 20 holstein-fríz, többször ellett tehenet vontuk be, amelyek döntően a 2-4 laktációjukat teljesítették, és a laktáció második szakaszában voltak (átlagos tejtermelés $30,06 \pm 2,87$ kg volt).

A full fat olajos magvak takarmány-kiegészítés etetése során full fat repcemagot és full fat lenmagot alkalmaztunk azonos dózisban etetve a teljes takarmánykeverék részeként. A kísérletet az A és B telepen folytattuk holstein-fríz állományú tehenekkel. A vizsgálatba mindkét telepen 12-12 egyed vett részt, döntően többször ellettek, a 2-4 laktációjukat teljesítették, és a laktáció második szakaszában voltak (átlagos tejtermelés $28,40 \pm 4,95$ kg volt).

Az eltérő dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés kísérletben részt vevő A és B telepen termelő holstein-fríz tehenek (A telepen és B telepen 15-15 egyed) jellemzően nagy termelésű,

többször ellett tehenek voltak (a termelői csoport egyedei a kísérlet megkezdésekor átlagosan a laktáció 185 ± 63 napján voltak), az átlagos tejtermelés $37,95 \pm 7,14$ kg volt. A takarmánykiegészítés mind a két telep esetében a teljes takarmánykeverék részét képezte.

A full fat olajos magvak (full fat lenmag, full fat repcemag) és a hidegen sajtolt lenmag, valamint az etetett takarmányadagok szárazanyag-, nyersfehérje-, nyerszsír-, nyersrost-, és nyershamu tartalmát a Magyar Takarmánykódexben (2004) (Magyar Szabvány) javasolt módszerekkel állapítottuk meg.

Az 1. táblázatban a takarmánykiegészítés adagjának ismertetése látható. Az etetett takarmánykiegészítések zsírsav-összetételét 2. és a 3. táblázatban mutatjuk be.

1. táblázat: Az etetett takarmánykiegészítések ismertetése

	A telep	B telep	C telep
Hidegen sajtolt lenmag (kg / nap / egyed)	2	2	2
Full fat lenmag (kg / nap / egyed)	1	-	-
Full fat repcemag (kg / nap / egyed)	-	1	-
Full fat lenmag (kg / nap / egyed)	1,5	1	-

2. táblázat: A hidegen sajtolt lenmag táplálóanyagtartalma és zsírsav-összetétele

Táplálóanyagtartalom (%)	Hidegen sajtolt lenmag
szárazanyag tartalom	92,1
nyersfehérje	32,0
nyerszsír	9,9
nyersrost	5,7
nyershamu	10,9
Zsírsavak (%)**	
laurinsav C12:0	2,24 ± 0,50
mirisztinsav C14:0	0,05 ± 0,02
pentadekánsav C15:0	0,01 ± 0,01
palmitinsav C16:0	23,64 ± 0,80
margarinsav C17:0	0,04 ± 0,03
sztearinsav C18:0	12,76 ± 0,40
arachidinsav C20:0	0,8 ± 0,01
behénsav C22:0	0,8 ± 0,03
lignocerinsav C24:0	0,04 ± 0,02
ΣSFA	40,38 ± 1,20
palmitoleinsav C16:1	0,03 ± 0,02
olajsav C18:1	15,65 ± 0,5
eikozénsav C20:1	0,16 ± 0,02
ΣMUFA	15,84 ± 0,50
linolsav C18:2n6	10,80 ± 0,20
γ-linolénsav C18:3n6	19,96 ± 0,60
α-linolénsav C18:3n3	25,75 ± 1,20
eikozadiénsav C20:2	0,04 ± 0,01
eikozatriénsav C20:3n6	0,04 ± 0,01
arachidonsav C20:4n6	0,01 ± 0,02
eikozapentaénsav C20:5n3	0,05 ± 0,03
ΣPUFA	56,65
Σn6	30,81
Σn3	25,80

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

3. táblázat: A full fat lenmag és a full fat repcemag táplálóanyagtartalma és zsírsav-összetétele

Táplálóanyagtartalom (%)	Full fat lenmag	Full fat repcemag
szárazanyag tartalom	93,6	92,8
nyersfehérje	21,6	26,5
nyerszsír	40,4	33,5
nyersrost	5,9	5,9
nyershamu	3,2	4,3
Zsírsavak (%)*		
laurinsav C12:0	-	0,02 ± 0,01
mirisztinsav C14:0	0,07 ± 0,02	0,10 ± 0,0
pentadekánsav C15:0	0,02 ± 0,01	0,04 ± 0,01
palmitinsav C16:0	5,47 ± 0,07	5,18 ± 0,06
palmitoleinsav C16:1	0,05 ± 0,02	0,22 ± 0,5
margarinsav C17:0	0,08 ± 0,01	0,06 ± 0,02
sztearinsav C18:0	3,01 ± 0,1	1,93 ± 0,1
arachidinsav C20:0	0,12 ± 0,01	0,61 ± 0,08
behénsav C22:0	0,12 ± 0,02	0,34 ± 0,03
lignocerinsav C24:0	0,09 ± 0,02	0,21 ± 0,02
ΣSFA	9,03 ± 0,3	8,71 ± 0,8
olajsav C18:1	18,53 ± 0,7	57,39 ± 1,8
eikozénsav C20:1	0,16 ± 0,01	1,58 ± 0,08
erukasav C22:1n9	-	0,83 ± 0,07
ΣMUFA	18,69 ± 0,5	59,80 ± 1,8
linolsav C18:2n6	14,96 ± 0,5	19,60 ± 0,9
γ-linolénsav C18:3n6	0,21 ± 0,03	0,05 ± 0,01
α-linolénsav C18:3n3	55,98 ± 1,5	8,06 ± 0,3
eikozadiénsav C20:2	0,06 ± 0,03	0,10 ± 0,01
eikozatriénsav C20:3n6	0,04 ± 0,01	-
arachidonsav C20:4n6	0,02 ± 0,01	0,03 ± 0,01
eikozapentaénsav C20:5n3	0,07 ± 0,01	-
ΣPUFA	71,34	27,84
Σn6	15,23	19,68
Σn3	56,05	8,06

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

- nem volt kimutatható

A tejmenyiség és a tej összetétel alakulásának változásáról az Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft. által havonta elvégzett próbafejések adataiból következtettünk.

A tejszír zsírsav-összetételének megállapítása céljából a hidegen sajtolt lenmag, valamint a full fat lenmag és a full fat repcemag etetésekor a kísérlet során két alkalommal, a takarmány-

kiegészítés etetésének kezdete előtt és a takarmány-kiegészítés etetésének végén vettünk tejmintát. Az eltérő dózisu full fat lenmag etetése során három alkalommal, a takarmány-kiegészítés etetésének kezdete előtt és a takarmány-kiegészítés etetésének közepén valamint a kísérleti szakasz végén vettünk tejmintát. A mintákat minden esetben a fejések menetéhez igazítottuk, és ugyanazon fejési időszakban vettük azokat. A tejmintákat hűtött körülmények között tároltuk, majd szállítottuk a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karának Kémiai Intézetébe a paraméterek meghatározása céljából.

2.3. Alkalmazott analitikai, kémiai módszerek

A full fat olajos magvak (full fat lenmag, full fat repcemag) és a hidegen sajtolt lenmag, valamint az etetett takarmányadagok szárazanyag-, nyersfehérje-, nyerszsír-, nyersrost-, és nyershamu tartalmát a Magyar Takarmánykódexben (2004) (Magyar Szabvány) javasolt módszerekkel állapítottuk meg.

A tejminták zsírsav analízisét a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karának Analitikai Laboratóriuma, valamint a Debreceni Egyetem Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma MÉK Agrárműszerközpont laboratóriuma végezte el.

2.4. Az adatfeldolgozás menete, alkalmazott statisztikai módszerek

A termelési paraméterek esetében az egyes szakaszokhoz tartozó próbafejések adatait vettük alapul. A próbafejések minden hónapban megtörténtek. A laktáció alatt megtermelt tejmenyiségi és tej összetétel adatokat a RISKÁ program segítségével gyűjtöttük össze.

A tejzsír zsírsav-összetételének vizsgálatakor az adott szakaszok alatt vett tejminták analitikai elemzéséből nyert adatokkal dolgoztunk.

A laktációs görbék becslése, valamint a tényleges laktációs görbe felrajzolása a próbafejések adataiból történt, amelyeket a RISKÁ program segítségével gyűjtöttünk. A laktációs görbét becsülő függvényt az alábbi Wood képlettel (WOOD, 1972) számoltuk ki, SZŰCS et al. (1982) munkája nyomán.

Az elemzésekhez SPSS for Windows 22.0 programot használtunk. A hidegen sajtolt lenmag és a full fat lenmag és repcemag etetésekor gyűjtött adatokat kétmintás t-próbával elemeztük, az eltérő dózisu full fat lenmag etetésekor kapottakat variancianalízis módszerével elemeztük. A homogenitást a Levene-tesztel vizsgáltuk. A csoportpárok összehasonlításakor heterogenitás esetén a Tamhane-tesztet, homogenitás esetén pedig az LSD-tesztet alkalmaztuk. A telep és a dózis hatás interakciójának vizsgálatakor egyváltozós, több tényezős variancia-analízis (Univariate) módszerével vizsgáltuk.

A vizsgálatok során a kapott eredményeket táblázatos, vagy grafikus formában szemléltettük. A grafikonokon a próbafejések és a 95%-os konfidencia intervallum értékeit ábrázoltuk. A szignifikáns különbségeket ($P < 5\%$) különböző betűkkel jelöltük.

3. Eredmények

3.1. A tejmenyiség és a tej összetételének alakulása az etetett takarmány-kiegészítések hatására

A kísérlet eredményeit összegezve megállapítottuk, hogy a hidegen sajtolt lenmag takarmány-kiegészítés a tejmenyiség alakulására nem volt negatív hatással. A tejmenyiség a A telepen az etetés alatt, míg a C telepen az etetés után nőtt. A B telepen a tejmenyiség változását a kísérlet nem befolyásolta érdemben. A laktációs görbék normál lefutását a takarmány-kiegészítés érdemben nem módosította. A tejszírtartalom csökkenése a kísérlet alatt az A telepen volt megfigyelhető, a másik két telepen a tejsír% alakulására nem volt hatással a takarmány-kiegészítés. A tejfehérjetartalom a B telepen nőtt az etetés után, az A és a C telepen azonban a változás nem volt számottevő.

A full fat olajos mag takarmány-kiegészítések alkalmazáskor a tejmenyiség csökkent az etetés után az A telepen. A B telepen a tejmenyiségben változás nem volt tapasztalható. A tejsír% alakulását érdemben nem befolyásolta egyik takarmány-kiegészítés sem. A tejfehérje% csökkent az etetés alatt az A telepen, míg a B telepen a változás nem volt meghatározó. A laktációs görbék normál lefutására a takarmány-kiegészítés hatása nem volt jelentős.

Az eltérő dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés etetése után mind a két telepen csökkent a tejmenyiség. A tejszírtartalom nőtt az etetés után a B telep adatai alapján, míg az A telepen nem volt eltérés. A tejfehérje tartalom alakulását egy esetben sem befolyásolta az etetett takarmány-kiegészítés.

3.2. A takarmány-kiegészítések hatása a tejsír zsírsav-összetételének alakulására

Próbáltuk felmérni, hogy az általunk választott takarmány-kiegészítések az adott nagyüzemben termelő tehenek esetében milyen mértékben befolyásolták a tejsír telített zsírsavainak, valamint az egyszeresen és többszörösen telítetlen zsírsavainak a változását. Ennek érdekében megvizsgáltuk és összevetettük a vizsgálatba vont egyedek tejsírjának zsírsav-összetételét az kísérlet előtti és a kísérlet utáni szakaszokban, valamint az eltérő dózisú full fat lenmag esetében a kísérlet előtti, a kísérlet alatti és a kísérlet utáni szakaszban.

3.2.1. A hidegen sajtolt lenmag takarmány-kiegészítés hatása a tejzsír zsírsav-összetételének alakulására

4. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejzsír egyszereesen telítetlen zsírsav-összetételére (A telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
mirisztóleinsav	0,79 ± 0,12	0,89 ± 0,17	ns
palmitóleinsav	1,28 ± 0,13	1,25 ± 0,19	ns
elaidinsav	2,88 ± 0,16	3,32 ± 0,12	<5%
olajsav	24,45 ± 1,08	26,40 ± 0,62	<5%
eikozénsav	0,05 ± 0,01	0,05 ± 0,00	ns
ΣMUFA	29,44 ± 10,43	31,92 ± 11,26	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

Áttekintve az egyszereesen telítetlen zsírsavak eredményeit (4. táblázat) a következő megállapításokat tettük. Az elaidinsav és az olajsav arányának növekedése a kísérleti szakaszban meghatározó volt a kísérlet előtti szakasz értékeivel összevetve. Az egyszereesen telítetlen zsírsavak összes aránya pozitív irányban módosult a két kísérleti szakasz összevetésekor.

A többszörösen telítetlen zsírsav-összetételre vonatkozó eredményeket a 5. táblázatban ábrázoltuk, ahol a takarmány-kiegészítés etetése előtti és az azt követő zsírsav-összetételre vonatkozó adatokat vetettük össze.

5. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére (A telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
linolsav	3,15 ± 0,17	3,50 ± 0,17	<5%
konjugált linolsav	0,53 ± 0,03	0,71 ± 0,06	<5%
γ-linolénsav	0,5 ± 0,02	0,02 ± 0,01	ns
α-linolénsav	0,37 ± 0,04	0,51 ± 0,03	<5%
eikozadiénsav	0,03 ± 0,01	0,03 ± 0,01	ns
eikozatriénsav	0,21 ± 0,02	0,16 ± 0,02	<5%
arachidonsav	0,26 ± 0,02	0,23 ± 0,02	<5%
eikozapentaénsav	0,03 ± 0,00	0,04 ± 0,00	ns
dokozapentaénsav	0,08 ± 0,01	0,07 ± 0,01	ns
ΣPUFA	4,72 ± 1,00	5,27 ± 1,12	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A többszörösen telítetlen zsírsavak többségénél pozitív változás volt megfigyelhető a kísérlet lefolytatását követően. A legnagyobb változást, több, mint másfélszeres növekedés, az α-linolénsav és a konjugált linolsav arányában volt tapasztalható a kísérleti utáni szakaszban. A linolsav koncentrációja szintén növekedett. Az α-linolénsav növekedését meghatározónak találtuk a tejzsír n6/n3 zsírsavarányának szűkítése szempontjából, a konjugált linolsav pedig, mint bioaktív anyag, számtalan előnyös tulajdonsággal bír a humán táplálkozásban. Az arachidonsav esetében kismértékű csökkenést tapasztaltunk. A többszörösen telítetlen zsírsavak összes aránya a tejzsírban növekedést mutatott a kísérleti előtti szakasszal történő összevetéskor.

A 6. táblázat a B telep tejmintáinak egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételét mutatja be a hidegen sajtolt lenmag kiegészítés alkalmazásakor és azt megelőzően.

6. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejszír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére (B telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérleti előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
mirisztoleinsav	0,83 ± 0,09	1,00 ± 0,11	<5%
palmitoleinsav	1,47 ± 0,13	1,44 ± 0,16	ns
elaidinsav	1,68 ± 0,16	4,24 ± 1,29	<5%
olajsav	22,11 ± 1,24	21,74 ± 1,20	ns
eikozénsav	0,06 ± 0,01	0,05 ± 0,01	ns
ΣMUFA	32,63 ± 9,00	28,48 ± 9,11	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A hidegen sajtolt lenmag etetéssel az adott nagyüzem körülményei között a MUFA csoportba tartozó zsírsavak többségénél érdemi változást nem tudtunk elérni. Mindezek mellett az elaidinsav változásában bekövetkezett nagymértékű növekedés (több mint 2,5 szeres) valamint a mirisztoleinsav koncentrációjának pozitív változása szembetűnő volt. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak összes arányának változása a tejszírban nem volt szignifikáns.

A többszörösen telítetlen zsírsavak alakulásának adatait a hidegen sajtolt lenmag etetését követően és azt megelőzően a 7. táblázat közli.

7. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejszír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére (B telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérleti előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
linolsav	3,03 ± 0,24	3,49 ± 0,38	ns
konjugált linolsav	0,31 ± 0,05	0,67 ± 0,12	<5%
γ-linolénsav	0,06 ± 0,02	0,03 ± 0,01	ns
α-linolénsav	0,29 ± 0,03	0,58 ± 0,08	<5%
eikozadiénsav	0,04 ± 0,02	0,03 ± 0,00	ns
eikozatriénsav	0,20 ± 0,03	0,17 ± 0,01	ns
arachidonsav	0,27 ± 0,03	0,23 ± 0,01	ns
eikozapentaénsav	0,03 ± 0,01	0,02 ± 0,01	ns
dokozapentaénsav	0,07 ± 0,02	0,07 ± 0,01	ns
ΣPUFA	4,30 ± 0,96	5,30 ± 1,11	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A többszörösen telítetlen zsírsavak tárgyalásakor a konjugált linolsav és az α -linolénsav esetében növekedés volt tapasztalható. A többi többszörösen telítetlen zsírsav koncentrációjának változásában jelentős változást nem tudtunk kimutatni. A tejzsír többszörösen telítetlen zsírsavainak összes aránya ugyanakkor megnőtt a kísérleti utáni szakaszban kísérlet előtti adatokkal összehasonlítva.

A 8. táblázat az egyszeresen telítetlen zsírsav-összetétel változását mutatja be a hidegen sajtolt lenmag, mint takarmány kiegészítés alkalmazása esetén, a C telep vonatkozásában.

8. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejzsír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére (C telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
mirisztóleinsav	0,80 $\pm$ 0,13	0,69 $\pm$ 0,07	ns
palmitoleinsav	1,27 $\pm$ 0,14	1,14 $\pm$ 0,12	ns
elaidinsav	2,43 $\pm$ 0,13	2,86 $\pm$ 0,20	<5%
olajsav	25,37 $\pm$ 1,60	25,84 $\pm$ 1,23	ns
eikozénsav	0,07 $\pm$ 0,00	0,06 $\pm$ 0,00	ns
Σ MUFA	29,94 $\pm$ 10,87	30,59 $\pm$ 11,07	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

Az egyszeresen telítetlen zsírsavak alakulását áttekintve kijelenthető, hogy a hidegen sajtolt lenmag takarmány-kiegészítés alkalmazásakor pozitív változás nem történt az egyszeresen telítetlen zsírsavak változásában, valamint azok összes arányának alakulásában, eltekintve az elaidinsav megnövekedett arányát a tejzsírban.

A 9. táblázat a C telep tejmintáinak többszörösen telítetlen zsírsav-összetételét elemzi a hidegen sajtolt lenmag kiegészítést magába foglaló kísérlet utáni, valamint a takarmány kiegészítés nélküli kísérlet előtti szakaszban.

9. táblázat: Hidegen sajtolt lenmag etetés hatása a tejszír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére (C telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet utáni szakasz	P
linolsav	2,62 ± 0,25	2,81 ± 0,07	ns
konjugált linolsav	0,46 ± 0,05	0,57 ± 0,05	ns
γ-linolénsav	0,03 ± 0,01	0,02 ± 0,01	ns
α-linolénsav	0,31 ± 0,02	0,42 ± 0,11	ns
eikozadiénsav	0,04 ± 0,02	0,03 ± 0,00	ns
eikozatriénsav	0,14 ± 0,01	0,15 ± 0,01	ns
arachidonsav	0,24 ± 0,02	0,23 ± 0,01	ns
eikozapentaénsav	0,03 ± 0,01	0,03 ± 0,01	ns
dokozapentaénsav	0,07 ± 0,02	0,06 ± 0,01	ns
ΣPUFA	3,93 ± 0,83	4,32 ± 0,89	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A többszörösen telítetlen zsírsavak arányának vizsgálatakor kijelenthető, hogy egy zsírsav esetében sem volt megfigyelhető érdemi pozitív változás. Mindezek mellett a többszörösen telítetlen zsírsavak aránya a tejszírban megnőtt, amely szignifikáns is bizonyult.

A hidegen sajtolt lenmag takarmány-kiegészítés hatására mind a három telepen csökkent a tejszír palmitinsav koncentrációja. További csökkenés az A telepen a pentadekánsav és a margarinsav arányában volt, valamint a telített zsírsavak összes aránya is csökkent a tejszírban. A B telep eredményei több zsírsav arányában (undekánsav, tridekánsav, pentadekánsav) növekedést igazoltak. A C telepen a tridekánsav, a pentadekánsav és a margarinsav koncentrációja csökkent az etetés után. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak elemzése az eladinisav arányának növekedését igazolta mind a három telepnél. Továbbá az olajsav koncentrációja A telepnél, míg a mirisztoleinsav aránya a B telepnél nőtt. A többszörösen telítetlen zsírsavak közül az A és B telepnél egyaránt tapasztaltuk a konjugált linolsav és az α-linolénsav arányának növekedését az etetés után, valamint az A telep eredményei a linolsav koncentrációjának növekedését is igazolták. A C telepen jelentős változás a vizsgált többszörösen telítetlen zsírsavak arányában nem volt. Az n6/n3 zsírsav arányának alakulását nem befolyásolta az etetett takarmány-kiegészítés egy telepnél sem.

A szakirodalmi ajánlásokat és megfigyeléseket valamint adott nagyüzemi gazdasági szempontjait is szem előtt tartva tartottuk szükségesnek, hogy a lenmagolaj előállításából származó valamely mellékterméket is alkalmazzunk a tejelő tehenek takarmány kiegészítéseként.

3.2.2. A full fat olajos mag takarmány-kiegészítések hatása a tejzsír zsírsav-összetételének alakulására

Az egyszeresen telítetlen zsírsavak koncentrációjának alakulását a full fat lenmag takarmány-kiegészítés etetés vonatkozásában a 10. táblázat tekinti át.

10. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása a tejzsír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére (A telep)

Zsírsav	Kísérlet előtti szakasz	Kísérleti szakasz	P
mirisztoleinsav	0,90 ± 0,21	1,60 ± 0,24	ns
palmitoleinsav	1,71 ± 0,17	1,26 ± 0,19	ns
elaidinsav	2,19 ± 0,42	1,38 ± 0,46	<5%
olajsav	22,65 ± 1,17	25,81 ± 1,61	<5%
eikozénsav	0,05 ± 0,004	0,07 ± 0,02	ns
ΣMUFA	27, 51 ± 5,50	29,70 ± 5,94	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A C18:1 két izomer módosulata – az elaidinsav és az olajsav - esetében jelentős változás volt megfigyelhető a kísérlet utáni szakaszban, amely szignifikánsnak is bizonyult. Ugyanakkor az egyszeresen telítetlen zsírsavak összes aránya a tejzsírban nem változott érdemben a két vizsgált időszak összehasonlításakor.

A többszörösen telítetlen zsírsavak részarányának változását full fat lenmag takarmány-kiegészítés etetése előtt és azt követően a 11. táblázat ábrázolja.

11. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére (A telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérleti szakasz	P
linolsav	2,78 ± 0,24	2,57 ± 0,19	ns
konjugált linolsav	0,52 ± 0,04	0,62 ± 0,05	<5%
γ-linolénsav	0,02 ± 0,01	0,06 ± 0,07	ns
α-linolénsav	0,27 ± 0,03	0,60 ± 0,05	<5%
eikozadiénsav	0,03 ± 0,01	0,04 ± 0,01	<5%
eikozatriénsav	0,14 ± 0,02	0,14 ± 0,05	ns
arachidonsav	0,17 ± 0,02	0,18 ± 0,03	ns
dokozapentaénsav	0,01 ± 0,00	0,05 ± 0,03	<5%
ΣPUFA	3,93 ± 0,94	4,27 ± 0,85	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A többszörösen telítetlen zsírsavak arányai változásának tárgyalásakor elmondható, hogy több zsírsav esetében statisztikailag is igazolható részarány növekedés volt megfigyelhető. A konjugált linolsav és az α-linolénsav arányában bekövetkezett növekedés jelentős volt a kísérletet követő szakaszban. További eltérést figyeltünk meg a takarmány-kiegészítés etetését követően a tejzsír eikozadiénsav és a dokozapentaénsav koncentrációjában, amely főként az optimális n6/n3 arány elérése érdekében tett törekvések tükrében fontos.

Az egyszeresen telítetlen zsírsav-összetétel alakulásáról a B telepen, az egész repcemag, mint takarmány kiegészítés alkalmazása során a következő megállapításokat tettük (12. táblázat).

12. táblázat: Full fat repcemag etetés hatása a tejzsír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére (B telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérleti szakasz	P
mirisztóleinsav	0,90 ± 0,13	0,98 ± 0,13	ns
palmitóleinsav	1,66 ± 0,20	1,80 ± 0,39	ns
elaidinsav	1,53 ± 0,26	1,40 ± 0,32	ns
olajsav	18,17 ± 1,06	19,56 ± 1,05	<5%
eikozénsav	0,05 ± 0,004	0,07 ± 0,02	ns
ΣMUFA	22,31 ± 7,69	23,88 ± 8,39	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

Az egyszeresen telítetlen zsírsavak vonatkozásában az olajsav arányának esetében igazoltunk növekedést. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak összes részaránya nőtt a tejzsírban, amely szignifikáns volt.

A 13. táblázatban a többszörösen telítetlen zsírsav-összetétel eredményei tekinthetők át, a full fat repcemag takarmány-kiegészítés alkalmazását követően és azt megelőzően.

13. táblázat: Full fat repcemag etetés hatása a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére (B telep)

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérleti szakasz	P
linolsav	2,57 ± 1,11	2,60 ± 0,21	ns
konjugált linolsav	0,33 ± 0,01	0,49 ± 0,12	ns
γ-linolénsav	0,03 ± 0,01	0,05 ± 0,04	ns
α-linolénsav	0,39 ± 0,01	0,45 ± 0,09	ns
eikozadiénsav	0,05 ± 0,01	0,04 ± 0,02	ns
eikozatriénsav	0,16 ± 0,02	0,15 ± 0,02	ns
arachidonsav	0,25 ± 0,03	0,24 ± 0,03	ns
dokozapentaénsav	0,07 ± 0,01	0,06 ± 0,03	ns
ΣPUFA	3,85 ± 0,85	3,95 ± 0,86	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A többszörösen telítetlen zsírsavak arányában számottevő pozitív elmozdulás nem volt megfigyelhető, ahogy a többszörösen telítetlen zsírsavak összes arányának esetében sem a full fat repcemag kiegészítés során.

A full fat olajos magvak takarmány-kiegészítés etetés után a telített zsírsavak elemzésekor nagyobb számú zsírsav arányában tapasztaltunk csökkenést. Mindkét telepen csökkent a kaprilsav, a kaprinsav, a laurinsav és a mirisztinsav koncentrációja, valamint a tejzsír telített zsírsavainak összes aránya is redukálódott az etetés után. Továbbá az A telepen csökkent a palmitinsav és a margarinsav aránya is, ugyanakkor nőtt a sztearinsav és a behénsav koncentrációja a takarmány-kiegészítés etetése után. A B telep elemzése további csökkenést igazolt az undekánsav és a sztearinsav arányában is. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak vizsgálata az olajsav arányában növekedést igazolt mind a két telepnél a takarmány-kiegészítés etetés után, ugyanakkor az A telepen az elaidinsav koncentrációja csökkent. A többszörösen telítetlen zsírsavak elemzése az A telep eredményei alapján a konjugált linolsav, az α-linolénsav, az eikozadiénsav és a dokozapentaénsav arányában igazolt növekedést, míg a B telepen releváns változás nem történt a takarmány-kiegészítés etetése után. Az n6/n3 zsírsav arány változása nem volt meghatározó a kísérlet után egy telepnél sem.

3.2.3. Eltérő dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítések hatása a tejzsír zsírsav-összetételének alakulására

Az emelt dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés etetése egyes szakaszaiban tapasztalt egyszeresen telítetlen zsírsavakban bekövetkezett változásokat a 14. táblázatban tárgyaljuk.

14. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása a tejzsír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet középső szakasza	Kísérlet utáni szakasz	P
mirisztóleinsav	0,73 ^a ± 0,15	0,82 ± 0,15	0,99 ^b ± 0,22	<5%
palmitóleinsav	1,40 ± 0,32	1,51 ± 0,25	1,57 ± 0,36	ns
heptadekénsav	0,18 ± 0,06	0,21 ± 0,06	0,21 ± 0,06	ns
elaidinsav	1,41 ± 0,48	1,60 ± 0,41	1,28 ± 0,35	ns
olajsav	20,77 ^a ± 2,76	27,08 ^b ± 3,37	25,50 ^b ± 2,91	<5%
eikozénsav	0,04 ^a ± 0,01	0,05 ^b ± 0,01	0,05 ± 0,01	<5%
ΣMUFA	24,53 ^a ± 8,19	31,28 ^b ± 10,73	29,61 ^b ± 10,13	<5%

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A vízszintes sorokon belül szereplő eltérő betűjelzésű átlagok szignifikánsan különböznek egymástól, P<5%

Az egyszeresen telítetlen zsírsavak változásának tárgyalásakor elmondható, hogy a mirisztóleinsav arányában bekövetkezett változások növekvő tendenciát figyeltünk meg a kísérleti szakaszok összehasonlításakor. Az olajsav esetében a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakasza között erőteljes növekedés volt tapasztalható, amely kissé csökkent a kísérlet végére, míg az eikozénsav esetében a koncentráció növekedés a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszának összevetésekor volt megfigyelhető. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak aránya a tejzsírban a kísérlet középső szakaszában mutatott jelentős növekedést, de a kísérlet végén tapasztalható csökkenése sem volt számottevő.

A többszörösen telítetlen zsírsavak alakulásáról elmondható (15. táblázat), hogy a zsírsavak többségénél statisztikailag is igazolható változásokat értünk el az emelt dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés etetésének adott szakaszaiban.

15. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére

Zsírsavak (%) [*]	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet középső szakasza	Kísérlet utáni szakasz	P
linolsav	2,70 ± 0,49	2,56 ± 0,43	2,43 ± 0,35	ns
konjugált linolsav	0,30 ^a ± 0,04	0,46 ^b ± 0,07	0,38 ^c ± 0,06	<5%
γ-linolénsav	0,04 ^a ± 0,01	0,04 ^a ± 0,01	0,06 ^b ± 0,01	<5%
α-linolénsav	0,34 ^a ± 0,05	0,60 ^b ± 0,01	0,42 ^c ± 0,06	<5%
eikozadiénsav	0,02 ± 0,005	0,02 ± 0,01	0,02 ± 0,007	ns
eikozatriénsav	0,14 ^a ± 0,04	0,08 ^b ± 0,02	0,10 ± 0,05	<5%
arachidonsav	0,20 ^a ± 0,04	0,16 ^b ± 0,02	0,16 ^b ± 0,02	<5%
eikozapentaénsav	0,03 ^a ± 0,07	0,04 ^b ± 0,008	0,04 ^b ± 0,008	<5%
dokozapentaénsav	0,07 ^a ± 0,01	0,07 ± 0,01	0,08 ^b ± 0,008	<5%
ΣPUFA	3,82 ^a ± 1,35	4,02 ^b ± 1,37	3,65 ± 1,26	<5%

^{*}zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A vízszintes sorokon belül szereplő eltérő betűjelzésű átlagok szignifikánsan különböznek egymástól, P<5%

A többszörösen telítetlen zsírsavak elemzése során a konjugált linolsav részarányának növekedése a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszában tapasztaltuk, amely azonban a kísérlet végére kissé csökkent. A γ-linolénsav koncentráció növekedése a kísérlet előtti és a kísérlet utáni részében volt kifejezett. Az α-linolénsav részarányának növekedése főként a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszának összevetésében volt jelentős, a kísérlet végére azonban kissé lecsökkent. Az eikozatriénsav koncentrációja a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszában kissé lecsökkent. Az arachidonsav részaránya szintén csökkent a kísérlet végére, ugyanakkor az eikozapentaénsav és a dokozapentaénsav kismértékű növekedése a kísérlet előtti és a kísérlet szakaszok összevetésében statisztikailag is igazolható volt. A többszörösen telítetlen zsírsavak összesített arányában érdemi változást a kísérlet középső szakaszában értünk el.

A 16. táblázat a B telep egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételének alakulását mutatja a normál dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés alkalmazásakor.

**16. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása
a tejszír egyszeresen telítetlen zsírsav-összetételére**

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet középső szakasza	Kísérlet utáni szakasz	P
mirisztoleinsav	0,85 ± 0,27	0,88 ± 0,24	0,97 ± 0,33	ns
palmitoleinsav	1,78 ± 0,37	1,52 ± 0,38	1,82 ± 0,55	ns
heptadekénsav	0,20 ^a ± 0,05	0,16 ^b ± 0,02	0,15 ^b ± 0,03	<5%
elaidinsav	2,39 ^a ± 0,96	1,57 ^b ± 0,23	1,40 ^b ± 0,28	<5%
olajsav	21,33 ^a ± 3,36	24,71 ^b ± 2,96	22,51 ± 2,88	<5%
eikozénsav	0,05 ^a ± 0,01	0,05 ^a ± 0,01	0,04 ^b ± 0,004	<5%
ΣMUFA	26,60 ± 8,33	28,89 ± 9,77	26,75 ± 8,76	ns

*zsírsav-metilészterek relatív tömegszázalékában

A vízszintes sorokon belül szereplő eltérő betűjelzésű átlagok szignifikánsan különböznek egymástól, P<5%

Az egyszeresen telítetlen zsírsavak többségénél a változásokat statisztikailag is igazolni tudtuk. A kísérlet előtti és a kísérleti szakaszok összevetésében a heptadekénsav, mellett az elaidinsav és az eikozénsav arányának csökkenése volt megfigyelhető. Az olajsav esetében kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszának összehasonlításakor a növekedés számottevő volt. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak arányában igazolható változást nem volt megfigyelhető a kísérlet ideje alatt.

A többszörösen telítetlen zsírsavak alakulásának tárgyalásakor a normál dózisú full fat lenmag takarmány-kiegészítés esetén (17. táblázat) több zsírsav arányának növekedését igazoltuk.

17. táblázat: Full fat lenmag etetés hatása a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére

Zsírsavak (%)*	Kísérlet előtti szakasz	Kísérlet középső szakasza	Kísérlet utáni szakasz	P
linolsav	3,19 ^a ± 0,28	2,36 ^b ± 0,25	2,28 ^b ± 0,22	<5%
konjugált linolsav	0,45 ± 0,08	0,48 ± 0,06	0,45 ± 0,11	ns
γ-linolénsav	0,4 ^a ± 0,01	0,03 ^b ± 0,006	0,03 ^b ± 0,006	<5%
α-linolénsav	0,23 ^a ± 0,02	0,58 ^b ± 0,07	0,59 ^b ± 0,11	<5%
eikozadiénsav	0,02 ± 0,01	0,02 ± 0,01	0,03 ± 0,04	ns
eikozatriénsav	0,13 ^a ± 0,03	0,08 ^b ± 0,02	0,07 ^b ± 0,02	<5%
arachidonsav	0,20 ^a ± 0,03	0,14 ^b ± 0,02	0,13 ^b ± 0,02	<5%
eikozapentaénsav	0,01 ^a ± 0,005	0,03 ^b ± 0,01	0,03 ^b ± 0,01	<5%
dokozapentaénsav	0,05 ^a ± 0,01	0,07 ^b ± 0,01	0,06 ± 0,01	<5%
ΣPUFA	4,33 ^a ± 1,56	3,79 ^b ± 1,28	3,69 ^b ± 1,25	<5%

*zsírsav-metilésztetek relatív tömegszázalékában

A vízszintes sorokon belül szereplő eltérő betűjelzésű átlagok szignifikánsan különböznek egymástól, P<5%

A többszörösen telítetlen zsírsavak tárgyalásakor elmondható, hogy a linolsav és a γ-linolénsav csökkenése a kísérlet előtti és a kísérlet középső szakaszának összehasonlításakor statisztikailag is igazolható volt. Az α-linolénsav arányában a növekedés kiemelkedő volt a kísérleti szakaszok összehasonlításakor. Az eikozatriénsav, az arachidonsav statisztikailag csökkenése mellett az eikozapentaénsav és a dokozapentaénsav kismértékű de szignifikáns növekedése volt megfigyelhető. A többszörösen telítetlen zsírsavak összes aránya a tejzsírban csökkenő tendenciát mutatott a kísérlet szakaszainak összevetésekor.

Az emelt és a normál dózisban alkalmazott full fat lenmag takarmány-kiegészítés a telített zsírsavak arányában az A telep eredményei alapján a csökkenést a laurinsav, a palmitinsav és a behénsav koncentrációjában igazolt, valamint a tejzsír telített zsírsavainak összes arányában, a tridekánsav arányában viszont növekedést volt tapasztalható. A B telepen a csökkenő tendencia a laurinsav, a tridekánsav, a pentadekánsav, a margarinsav, az arachidinsav, a heneikozánsav és a behénsav arányában volt alátámasztható az etetés után. A palmitinsav és a sztearinsav aránya ugyanakkor nőtt a B telepen. Az egyszeresen telítetlen zsírsavak közül az olajsav aránya mint a két telepen nőtt. További növekedés az A telep eredményei alapján az eikozénsav

koncentrációjában, valamint az egyszerese telítetlen zsírsavak összes arányában történt, míg a B telepen csökkent az eikozénsav mellett az elaidinsav és a heptadekénsav aránya. A tejzsír többszörösen telítetlen zsírsavai közül az etetett takarmány-kiegészítéseket követően az α -linolénsav, az eikozapentaténsav és a dokozapentaénsav arányban volt növekedés mindkét telepen. További pozitív változást az A telep eredményei a konjugált linolsav és a γ -linolénsav koncentrációban igazoltak, míg két zsírsav arányában (eikozatriénsav, arachidonsav) csökkenés volt. A B telepen a csökkenés a linolsav, a γ -linolénsav, az eikozatriénsav és az arachidonsav arányában volt az takarmány-kiegészítés etetés utána. Az A telepen a többszörösen telítetlen zsírsavak összes aránya nőtt az etetés alatt, míg a B telepen csökkent az etetés után. Az n6/n3 zsírsav arányának alakulására nem volt hatással az etetett takarmány-kiegészítés egy telepnél sem.

4. Az értekezés új tudományos eredményei

1. Az n-3 zsírsavakban gazdag full fat lenmag, és a full fat repcemag naponta és állatonként 1-1,5 kg-os mennyiségben etetve nem csökkentette a tej zsírtartalmát.
2. A vizsgált telítetlen zsírsavforrások közül (hidegen sajtolt lenmag, full fat lenmag, full fat repcemag) full fat repcemag (1 kg/nap/tehén) etetése nem volt érdemleges hatással a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételére.
3. A full fat lenmag, mint természetes n-3 zsírsavforrás, növelte a humán-egészségügyi szempontból jelentős α -linolénsav, eikozapentaénsav, dokozapentaénsav részarányát a magyarországi gyakorlatnak megfelelő takarmányozási eljárások mellett.
4. A hidegen sajtolt lenmag hatása kifejezettebb volt a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételnek összes arányára, mint a full fat lenmag és a full fat repcemag.
5. A magyarországi tejelő tehenészetekre jellemző tartósított tömegtakarmányok etetése mellett a kiegészítésként alkalmazott hidegen sajtolt lenmag (2 kg/nap/tehén), a full fat lenmag (1-1,5 kg/nap/tehén), és a full fat repcemag (1 kg/nap/tehén) etetése nem módosította a tejzsír n-6/n-3 zsírsav arányát.
6. A szív- és érrendszeri megbetegedésekkel bizonyíthatóan összefüggésben lévő palmitinsav arányának csökkenése mind a hidegen sajtolt lenmag, mind a full fat lenmag etetését követően jelentős volt.

5. Az eredmények gyakorlati hasznosíthatósága

1. A kutatás során bebizonyosodott, hogy a hidegen sajtolt lenmag és a full fat olajsmagvak beilleszthetők a Magyarországon, iparszerű tartásban termelő, intenzíven tartott holstein-fríz állományok takarmányozási gyakorlatába anélkül, hogy a nagyüzemi termelési technológiát hátrányosan befolyásolná.
2. Az eredményeinkre alapozva kijelenthető, hogy a magyarországi tejelő tehenészetekre jellemző tartósított tömegtakarmányok etetése mellett a kiegészítésként alkalmazott full fat lenmag, mint természetes n-3 zsírsavforrás, növelte a humán-egészségügyi szempontból jelentős α -linolénsav, eikozapentaénsav, dokozapentaénsav részarányát a tejzsírban.
3. Vizsgálatainkra alapozva állítható, hogy a kísérletbe vont telítetlen zsírsavforrások (hidegen sajtolt lenmag, full fat lenmag, full fat repcemag) a magyarországi gyakorlatnak megfelelő takarmányozási eljárások mellett alkalmasnak bizonyultak arra, hogy a szív- és érrendszeri megbetegedésekkel bizonyíthatóan összefüggésben lévő palmitinsav arányát csökkentsék a tejzsírban.
4. A kísérleti eredmények alapján elmondható, hogy a vizsgált telítetlen zsírsavforrások közül (hidegen sajtolt lenmag, full fat lenmag, full fat repcemag) a full fat repcemag (1 kg/nap/tehen) etetése a tejzsír többszörösen telítetlen zsírsav-összetételét érdemben nem befolyásolja.

6. Irodalomjegyzék

1. ELGERSMA, A. - TAMMINGA S. - ELLEN, G. (2006): Modifying milk composition through forage. *Animal Feed Science Technology* 131. 3-4. 207-225
2. FÉBEL, H. – VÁRHEGYI, I. (2007): A tejszír zsírsav-összetételének módosítása: lehetőségek, korlátok, táplálkozás-élettani szempontok. In: 326. Tudományos Kollokvium. Az MTA Élelmiszertudományi Komplex Bizottsága a Központi Élelmiszer-tudományi Kutatóintézet és a Magyar Élelmészisipari Tudományos Egyesület közös rendezésében. 2007. április 27. Budapest
3. KUKOVICS, S. (2001): A tej szerepe az emberi táplálkozásban. *Új Diéta*. 34.11.2-3
4. LIVINGSTONE, K.M. – HUMPHRIES, D.J. – KLIEM, K.E. – GIVENS, D.I. – REYNOLDS, C.K. (2015): Effects of forage type and extruded linseed supplementation on methane production and milk fatty acid composition of lactating dairy cows. *Journal of Dairy Science*. 98. 6. 4000-4011
5. MURPHY, J.J. – CONOLLY, J.F. – MCNEIL, G.P. (1995a): Effects on milk fat composition and cow performance of feeding concentrates containing full fat rapeseed and maize distillers grains on grass-silage based diets. *Livestock Production Science*. 44. 1. 1-11
6. MURPHY, J.J. – CONOLLY, J.F. – MCNEIL, G.P. (1995b): Effects of performance and milk fat composition of feeding full fat soyabeans and rapeseeds to dairy cows at pasture. *Livestock Production Science*. 44. 1. 13-25
7. PERÉDI, J. (2002): A hazai lakosság alacsony n-3 zsírsavelátottságának javítási lehetőségei. *Olaj, Szappan, Kozmetika*. 51. 2. 45-49
8. PETIT, H.V. (2002): Digestion, milk production, milk composition, and blood composition of dairy cows fed whole flaxseed. *Journal of Dairy Science*. 85. 6. 1482-1490.
9. PETIT, H.V. (2003): Digestion, milk production, milk composition, and blood composition of dairy cows fed formaldehyde treated flaxseed or sunflower seed. *Journal of Dairy Science*. 86. 8. 2637-2646
10. SCHMIDT, J. – SIPŐCZ, P. – SIPŐCZ, J. (2000): Védett zsír hatása a bendőfermentációra és felhasználása a nagy tejtermelésű tehenek takarmányozásában. *Állattenyésztés és Takarmányozás*. 2. 49. 139-154
11. SCHMIDT, J. – PERÉDI, J. – TÓTH, T. – ZSÉDELY, E. (2008): A takarmányozás hatása az állati eredetű élelmiszerek összetételére és minőségére. In: *A jövő élelmiszerei és az egészség*. Szerk. NAGY, J., Debrecen. 197

12. SZŰCS, E. – MÓZSI, Z. – SZÖLLŐSI, I. – ÁCS, I. (1982): A laktációs görbe illesztése Wood-függvénnyel és a matematikai modell felhasználása a fejőstehenek tejtermelésének becslésében. Állattenyésztés és Takarmányozás. 31. 2. 115-122
13. WOOD, P.D.P. (1969): Factors affecting the shape of the lactation curve in cattle. Animal Science. 11.3. 307-316

7. Megjelent saját tudományos közlemények

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/87/2018.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Süli Ágnes
Neptun kód: MKRYJ4
Doktori Iskola: Állattenyésztési Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10029638

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

1. **Süli, Á.**: Erjedést segítő anyagok és erjedésdinamika I.

In: 50 év a mezőgazdaság szolgálatában Tanulmánykötet Professzor Szűcsné Dr. Péter Judit 70. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Bodnár Károly és Horváth József, SZTE MGK, Hódmezővásárhely, 24-31, 2016. ISBN: 9789633064894

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (5)

2. **Süli, Á.**, Béri, B., Csapó, J.: A takarmányozás hatása az állati termékekre, különös tekintettel a zsírsav-összetételére.
Állatteny. Takarm. 64 (3), 164-177, 2015. ISSN: 0230-1814.
3. **Süli, Á.**, Béri, B., Csapó, J., Vargáné Visi, É., Borbélyné Varga, M.: Az olajos magvak felhasználásának lehetősége a tejelő tehenek takarmányozásában.
Agrártud. Közl. 57, 67-74, 2014. ISSN: 1587-1282.
4. **Süli, Á.**, Béri, B., Csapó, J., Vargáné Visi, É.: A lenmag etetés hatása a tej zsírsavösszetételére.
Agrártud. Közl. 51, 45-50, 2013. ISSN: 1587-1282.
5. **Süli, Á.**, Béri, B.: Funkcionális élelmiszer-előállítás lehetősége szarvasmarhával.
Economica. 2 (1), 58-64, 2009. ISSN: 1585-6216.
6. **Süli, Á.**, Béri, B.: Hidegen sajtolt lenmag etetése szarvasmarhával.
Agrár- Vidékfejleszt. Szle. 4 (2), 157-162, 2009. ISSN: 1788-5345.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

7. **Süli, Á.**, Garipoglu, A. V., Csapó, J., Béri, B., Vargáné Visi, É., Jónás, E.: Dietary manipulation to increase the concentration of n-3 fatty acids in milk fat.
Appl. Ecol. Environ. Res. 16 (2), 1553-1562, 2018. ISSN: 1589-1623.
DOI: http://dx.doi.org/10.15666/aer/1602_15531562
IF: 0.681 (2016)

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (3)

8. Béri, B., Vargáné Visi, É., Lóki, K., Csapóné Kiss, Z., **Süli, Á.**, Salamon, R. V., Csapó, J.: Analysis of the fatty acid pattern of milk from current and rare cattle breeds.
Acta Univ. Sapientiae, Alim. 4, 28-43, 2011. ISSN: 1844-7449.
9. Csapó, J., Lóki, K., Béri, B., **Süli, Á.**, Vargáné Visi, É., Albert, C., Csapóné Kiss, Z.: Colostrum and milk of current and rare cattle breeds: protein content and amino acid composition.
Acta Univ. Sapientiae, Alim. 4, 18-27, 2011. ISSN: 1844-7449.
10. Vargáné Visi, É., **Süli, Á.**, Béri, B., Csapóné Kiss, Z., Lóki, K., Salamon, R. V., Csapó, J.: Colostrum of current and rare cattle breeds: fatty acid pattern.
Acta Univ. Sapientiae, Alim. 4, 5-17, 2011. ISSN: 1844-7449.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

11. **Süli, Á.**, Béri, B.: A takarmányozás hatása a tej zsírsavösszetételére.
Anim. Welf. Etol. Tartástechnol. 5 (4), 255-262, 2009. ISSN: 1786-8440.

Idegen nyelvű konferencia közlemények (2)

12. **Süli, Á.**, Béri, B., Csapó, J., Berecz, E.: Oilseeds as a perspective in the nutrition on dairy farm.
Lucr. Ştiinţ. Zootech. Biotehnol. 50 (2), 29-33, 2017. ISSN: 1841-9364.
13. Csapó, J., Béri, B., **Süli, Á.**, Vargáné Visi, É.: Colostrum and milk of different cattle breeds as amino acid source.
Acta Agric. Slov. 100 (Suppl.), 327-331, 2012. ISSN: 1581-9175.

A közlő folyóiratok összesített impakt faktora: 0,681

**A közlő folyóiratok összesített impakt faktora (az értekezés alapjául szolgáló közleményekre):
0,681**

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2018.04.11.